

PROF.DR. İBRAHİM CANAN

Doç.Dr. Selçuk COŞKUN (Açılış Konuşması)

Merhum Prof. Dr. İbrahim CANAN Hocamız, yaklaşık 24 sene süresince Erzurum'da, ilk dönemlerde İslâmî İlimler Fakültesinde, bu fakültenin İlahiyat Fakültesine dönüştürülmesinden sonra da İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi, Anabilim Dalı Başkanlığı ve Bölüm Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 2009 yılında elim bir trafik kazası sonucu hakka yürümüş olan hocamızın hayat hikâyesini birkaç sayfalık yazıda özetlemek mümkün değildir. Bununla beraber kronolojik ve kısa bilgiler vererek ana hatları çizmek mümkün görünmektedir:

Canan Hocamız;

1940'ta, Konya Ermenek'te doğdu.

1958'de Konya Erkek Lisesinden Mezun oldu.

1962'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Mezun oldu.

1962-1964 yılları arasında, Kayseri İmam Hatip Lisesinde Öğretmenlik yaptı.

1964-1966 yılları arasında, Erzurum Kandilli'de Topçu olarak askerlik görevini yaptı.

1966'da bir müddet Akşehir Ortaokulunda Din Dersi Öğretmenliği yaptı.

1967'de Fransa'ya Doktora'ya gitti.

1972'de, Fransa Sorbonne Üniversitesinde doktorasını bitirdi.

1972'de Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde göreve başladı.

1972-1993 yılları arasında, Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi ve İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi yaptı.

1993-1996 yılları arasında, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı yaptı.

1996'da, Tekrar Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesine döndü.

1996'da, Azerbaycan Kafkas Üniversitesinde Görev yaptı.

1996'da Tekrar Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesine döndü.

1997'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksek Okuluna nakletti.

2007'de, Öğretim Üyeliğinden Emekli oldu, ama Hocalığa devam etti.

2009'da Hakka Yürüyüş... (14 Ekim 2009).

Canan Hocamız, 69 senelik verimli bir ömürden geriye çok sayıda makale ve kitap bırakmıştır. Onun **Erzurum'da bulunduğu yıllarda kaleme aldığı eserler** şunlardır:

Tarihçi Açısından Din (Arnold Toynbee'nin Fransızca eserinden tercüme), İstanbul, 1978; Seminer ve Tez Rehberi, Erzurum 1979; Oturanları Açısından Atatürk Üniversitesi Lojmanları Veya Taklitçiliğimizin Muhasebesi, Ankara 1979; İslamda Temel Eğitim Esasları, İstanbul 1980; Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye, Ankara 1980; İslamda Çocuk Hakları, İstanbul 1980; Sulh Çizgisi, İzmir 1980; Tebliğ, Terbiye ve Siyasi Taktik Açısından Hicret, İstanbul 1981; İslam Işığında Anarşi: Sebepler, Tedbirler, Çareler, İstanbul 1981; Ahk^mu's-Sığâr (İslam Hukunda Çocuklarla İlgili Hükümler), İstanbul, 1984; Hz. Peygamber'in Hadislerinde Medeniyet, Kültür ve Teknik, İstanbul 1984; Kur'ân'da Çocuk, İstanbul 1984; Hz. Peygamber'in Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti, İstanbul 1985; İslam'da Zaman Tanzimi, İstanbul 1985; İslamda Çevre Sağlığı, İstanbul 1986; Kütübü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, Ankara 1987-1993; Rasulullah'a Göre Okul ve Ailede Çocuk Terbiyesi, İstanbul 1988; Namus Fitnessi Mut'a Nikâhı, İstanbul 1992; İslamda Çevre Ahlakı, İstanbul 1995; İslam Âleminin Ana Meselelerine Bediuzzamandan Çözümler, İstanbul 1994; Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber, İstanbul 1994.

Hocamız Erzurum'dan hicret ettikten sonra da ilmî faaliyetlerine aynı yoğunlukta devam etmiş, çok sayıda panel, konferans ve seminer vermiştir. Yazma faaliyetlerine de devam eden hocamızın, **Erzurum'dan gittikten sonra kaleme aldığı eserlerinden bazıları** şunlardır: Fetullah Gülen'in Sünnet Anlayışı, Makine Ve Çarkları' (komünist sistemi incelediği ve kömünizm etkisi altındaki Türkiye'yi değerlendirdiği Fransız araştırmacı Michel Heller'den çeviri), Hz. Peygamberin Sünnetinde Tıp, Peygamber Yıldızları Sahabe Dünyası, Krizin Sabahı, Bediüzzaman'ın Fikri Programı, Hz. İbrahim'den Mesajlar, Alevilik-Sünnilik Meseleleri.

Kendisine Allah'tan rahmet diliyor ve paneli idare etmek üzere Dekanımız Sayın Prof. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU'nu davete ediyorum.

Prof.Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU* (Oturum Başkanı)

Bir gönül dostunu anmak çok zordur. İbrahim Bey'i tanıyanlar, sanırım benim duygularıma katılacaklar. İbrahim Bey'le 1975 yılından itibaren mesai arkadaşı olduk. Ayrılıncaya kadar beraber olduk. Yani 18-19 sene beraber çalıştık. Fakültemizden ayrıldı, ama İbrahim Canan bey, hep ruhen yanımdaydı, devamlı görüşürdük. Fakültemizle alakasını hiçbir zaman kesmedi, kesemezdi zaten çünkü asistanları vardı, kendisiyle çalışan, akademik çalışma yapan öğrencileri vardı ve Erzurum'a karşı farklı bir alakası vardı. Bizim fakültemize karşı keza öyle, farklı bir bağlılığı vardı. Ölümünden bir hafta önce telefonla son konuşmamızı yaptık. Gene Erzurum'a karşı olan sevgisini izhar etmişti. Cenâb-ı Hakk rahmet eylesin!

Bize yakışan da herhalde böyle bir meslektaşımızı, ömür boyu kendisini ilme vakfetmiş olan idealist meslektaşımızı anmaktı, biz de bir nebze olsun vefa borcumuzu ödemek için böyle bir karar aldık ve hocamızı, hocamızın hatıratını anma kararı aldık.

Anmak, Kur'anî bir emirdir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayetlerinde Cenâb-ı Hakk bize hep hatırlatır. Neyi hatırlatır? İbrahim'i hatırlayın! Musa'yı hatırlayın! İsmail'i hatırlayın! Hep "fezkur, fezkur, fezkur" olarak başlar, "hatırlayın hani onlar şöyle demişti, onlar şöyle yapmıştı, onlar toplumlarını şöyle ıslah projeleriyle ıslah etmeye kalkmışlardı" gibi en az "üzkür, fezkur'le başlayan 30-40 ayet hatırlıyoruz ki bunlar hep onların güzel taraflarını alınız emriyle başlamaktadır. Peygamberler miras bırakmamıştır. Peygamberlerin mirası olmaz. Peygamberlerin mirasçısı âlimlerdir. Hususi ile Resûl-i Kibriya (Aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm) son peygamber olması hasebiyle, onun yegâne mirasçıları, davasının tebliğcileri sadece âlimlerdi. Kıyamet gününe kadar bu devam edecekti. Peygamber yok ama onun tebliğ vazifesini her imkan ve şartta, şartlar ne olursa olsun, nasıl tecelli ederse etsin, o vazifeyi üstlenmek bizim boynumuzun borcu ve onu devam ettireceğiz.

İşte peygamberlerin anılmasını emreden cenâb-ı Hakk peygamberlerin yolundan giden ve Resûl-i Kibriyanın tebliğ görevinin aynen üstelenip, yakinen müşahede ettiğimiz gibi, gene de son tebliğ görevinden evine giderken şehitlik

---

* Bu yazılar 17 Aralık 2009 tarihinde Erzurum'da gerçekleştirilen "Prof.Dr. İbrahim Canan Hatırasına" panelindeki konuşmaların özetlenerek deşifresinden oluşmaktadır.

mertebesiyle Hakka giden, gönül dostumuz, sevgili abimiz, aziz meslektaşımız İbrahim Canan beyi o silsilede anıyorum. Ruhü şad olsun!

Prof. Dr. Abdullah AYDINLI (Panelist)

Biz rahmetli İbrahim Canan Hocadan hasbelkader istifade etmeye çalıştık. Ama ağaç kesilince yeri belli olurmuş. Şimdi geriye dönüp baktığımda diyorum ki, yeterince istifade edememişiz. İnsan bir şeye yakın olduğunda hep öyle kalacağını düşünür ve onu ihmal eder, bir yaratılış olarak. Herhalde öyle oldu. Selçuk Bey arkadaşım ana çizgilerle hayatını anlattı. Dolu dolu geçen bir hayat. 1940 yılında şimdiki Karaman'ın Ermenek ilçesine bağlı Sarıveliler köyünde başlayan bir macera. Dünyanın adeta dört bir tarafını dolaşmış. İlim uğruna, hizmet uğruna karış karış diyebileceğimiz şekilde. Ortadoğu coğrafyasını, Balkanları, Asya'yı, Avrupa'yı, Kuzey Afrika'yı gezmiş ve ne hazin bir kaderdir, Allah'ın taktirinde mutlaka hikmetler vardır, kim derdi ki bu dolaşmaların sonu böyle bitecek. Hani şairin dediği gibi "Bilsem nerede, nasıl kaçta, tabutumun tahtası bilsem hangi ağaçta"... Evet, insan işte bu üç günlük dünya deyince bunu herhalde anlıyoruz, ama ölümler hep başkasına geliyor, yaklaştıkça insan bir başka etkileniyor. Doğrusu hala, yaranın sıcaklığı tam geçmedi, hala tam fark edememişiz diye düşünüyorum. Rahmetle anıyorum, minnetle anıyorum.. İyi bir hoca, iyi bir insan, iyi bir öğretim elemanı, iyi bir komşu, müşahede ettiğimiz kadarıyla iyi bir aile reisi, iyi bir baba... Evet hocamız Sarıveliler köyünden Konya'ya, liseyi orada okudu, oradan Ankara'ya, oradan Kayseri'ye, Kandilli'ye, Erzurum Kandilli'ye, oradan Akşehir'e, oradan Erzurum'a, oradan Paris'e, yurtdışına, oradan Tunus'a, oradan Erzurum'a, oradan Harran'a, Azerbaycan'a, İstanbul'a bir ilim, hizmet yolculuğu gerçekleştirdi. Bizim hadis tarihinde, sahabe tarihinde enteresan örnekler vardır. Sanki onun bir örneğini sunmuş gibi. Bazı sahabe aileleri vardır ki, fertlerinin her biri dünyanın dört bir tarafında yatmaktadır. Bunların en çarpıcı örneklerinden birisi Abbâs'ın dört oğluyla ilgili. Birisi Orta Asya'da. Kusâm b. Abbâs Orta Asya'da yatıyor. Birisi Kuzey Afrika'da, birisi Tâif'de, birisi Şâm'da. Bu sahabiler ila-i kelimetullah için, dini anlatmak için böyle davranmışlardı. Hocamız da onlar gibi kendisini, mesaisini, hayatını hizmet için böyle dünyanın dört bir tarafını dolaşarak geçirmiş. Geriye izler bırakarak gitmiş. Boş geçmeyen bir hayat olduğunu görüyoruz. Neler bırakmış

geriye? Geriye onlarca eser bırakmış, geriye yüzlerce yazı bırakmış, akademik makaleler, hizmete yönelik makaleler, dini makaleler, bilimsel makaleler. Geriye bir yığın öğrenci bırakmış, geriye faydalı ilim bırakmış, defterinin kapanmasını engelleyecek olan hizmetler. Geriye yedi çocuk bırakmış, biri erkek, altısı kız, yedi çocuk... Ve bu şekilde iz bırakarak gitmiş. Ne güzel! Bâki kalan kubbede hoş bir sadâ imiş zaten. Bu sadâyı bıraktığını zannediyoruz. Bu sadâyı bırakmış. Şu toplantı onun bir göstergesidir. Onun bir şahididir. Kubbede hoş bir sadâ bırakarak gitmiş. Ben elhamdulillah, lisanstan itibaren yanında bulunma imkânını buldum. Cenâb-ı Hakk bunu bana nasip etti. Biz 72'de fakülteye başlamıştık, 73'te de merhum hocamız fakülteye intisap etmişti. Lisansta derslerimize gelmişti, muhtelif derslerimize. Lisans sonrası Cenâb-ı Hakk, yanında çalışma, asistanı olmak fırsatını lütfetti. Gerçekten hem bilgisiyle hem de haliyle çok emeği geçti. Doktoramızı yanında yaptık. Doktora sonrası çalışmalarımızda hep yanımızda oldu. Sonra yanında hizmet verme fırsatı oldu. Dolayısıyla hem öğrencilik, hem hocalık zamanlarında kendisini yakından görme fırsatımız oldu. Bu uzun yıllar, 73'den işte buradan ayrılana kadar olan 20 küsur yıl beraber olma sürecinde zihnimde takılan, benim resmimde görülen bazı hususları arz etmek istiyorum.

Hocamdan zihnimde kalan vizyon, manzara nedir dediğimde, geriye doğru baktığımda, önce ta lisanstan itibaren gördüğüm ve son anına kadar, gerçi son zamanlarında yanında olamadım ama yayınlarıyla, televizyon programlarıyla takip ediyordum, son anına kadar değişmez bir vasfı çalışkanlık vasfı. Fevkalade, yani olağanüstü diyeceğim. Normal bir çalışma düzeni değil. Bu enerjiyi nereden aldığını hep merak etmişimdir. Allah'ın bir lütfü olsa gerek. Şüphesiz maddi sebepleri de vardır. Ama bu çalışkanlığını lisans döneminden itibaren hep görmüşüzdür. Lisans döneminde bizim gördüğümüz, bir öğrenci olarak, kütüphanenin Seyfettin Özege kısmında raflar arasında bir masada bir hoca çalışır. Hep çalışır. Bu İbrahim Canan Hocamızdır. O zaman fakülte binamız henüz uygun değildi. Lojmanlar da muhtemelen çalışma ortamı olarak müsait değildi. Orada hep çalışan bir hocamız. Büyük bir çantası vardı, içi kitaplarla doluydu. Derse onunla gelir, bütün evrakı içinde, dersten sonra her an orada bulabilirdiniz. Bu çalışma maratonu hep devam etmiş görünüyor. Lojmanlardaki bir odasını leb a leb kitaplarla dolu çalışma odası olarak defalarca görmüşüzdür. Selçuk hoca

işaret etmişti, günlerce çıkmadığı mübarek mekân... Fakat asıl önemli olan bütün bu akademik, ilmî mesaisinin yanında fildişi kulede yaşayan bir hoca da değildi. Yani kendisini kitaplara hasretmiş, orada kalan, hayattan kopmuş bir hoca değil, tam aksine, bu iki hususu nasıl dengelediği gerçekten merak çekici bir husus. Fildişi kulede yaşamayan, orada kalmayan bir hoca! Çevresiyle alakalı, toplumun dertleriyle alakalı, mensup olduğu medeniyetin problemleriyle ilgili bir hoca... Mesela, bu yoğun faaliyetleri içinde, hatırladığım kadarıyla, asistanlar derneği başkanlığını yürütüyordu. Öyle bir, iki toplantısına da katıldığımı hatırlıyorum, asistanlık döneminde. Bu yoğun akademik çalışmaları içinde, mesela lojmanların sorunlarıyla ilgilendiğini ve bir rapor hazırladığını, sonra onu kitaplaştırdığını biliyorum. Memleket meseleleriyle, en aykırısından en meşhuruna kadar, hepsiyle ilgilendiğini görmekteyiz. Eserleri buna şahit. Eserlerinin konu dağılımına baktığınızda gerçekten böyle bir akademisyenin, bu kadar nasıl sosyal olabildiğini, aktüel konularla ilgilendiğini insan hayretle müşahede ediyor. İlgilendiği konular, kitaplaştırdığı konulara bakalım: Anarşi, eğitim, aile, çocuk, barış, mesela Sulh Çizgisi diye bir kitabı var, halen daha belki de basılıyordur. Sulh Çizgisi, yıllar önce, bilhassa Müslümanlar arasındaki problemlerin halline yönelik çözümler öneren bir arayışın ürünü. Yani bunu problem edinmiş, ona çözüm arıyor. Tabi sünnet, sünnetin hayata yansımaları bu yönde çalışmalar, bir yığın çalışması var. Bir hadisçinin, bir akademisyenin, mesela Tonby'den "Tarihçi Gözüyle Din" diye bir tercüme yapması bana çok dikkat çekici geliyor. Medeniyet sorunlarıyla ilgilenen birisi. Bugün belki bırakınız çoğu sosyal bilimci, konunun asıl uzmanlarının bile fazla ilgilenmedikleri çok tali konularla da alakalandığını görüyoruz. Mesela yayınlandığını zannetmiyorum, yayınlanmayan bir makalesinin bana vermişti. Bu makale burada bulunduğu sürece takip ettiğini hatırladığım, haftalık Le Monde Hebdomadaire'den çevrilmişti. Uzunca bir makale. Cinsel şiddete maruz kalan kadınlarla alakalı. Yani bu noktalara varıncaya kadar toplumun dertleriyle ilgilenen bir hoca. Başka neler hatırlıyorum. Hocamızın yine kültür hayatımız için çok önemli olan dil konusunda çok hassas olduğunu hatırlıyorum. Belki bu konuda biraz da kendi çalışmalarının topluma ulaşmasına kısmen engel olacak kadar ihtiyatlı davrandığını da söyleyebilirim. Ama o bunun çok önemli olduğunu haklı olarak vurguluyordu. Bu maksatla mesela Fransızcadan "Makine ve

Çarkları” isimli bir kitab çevirmişti. Onu ilk okuduğunda, hatırlıyorum, pek çok toplantıda ondan bahsetmişti. Orda dil konusu da ele alınıyor. Onu tanıtıcı makale, tanıtım yazıları yayımlamıştı, muhtelif dergilerde, edebiyat dergilerinde ve nihayet onu tercüme etmişti, bu alakasının bir yansıması olarak. Bütün bu meselelere geniş bir açıdan bakmayı başarabilen ender akademisyenlerden birisiydi. Yani onda akademisyenlik körlüğü, tabir caizse bulamıyoruz. Çoğu akademisyende bulduğumuz bu hususu hocamız aşmış durumdaydı. Dolayısıyla büyük bir fırsattı, hocamız, bulunduğu camia için, ilahiyat camiası için, entelektüel birikimi olan, meselelere medeniyet bazında entelektüel birikimiyle bakabilen bir hoca idi. Bunun için mesela derslerde yaptığı özellikle hadis yorumları, hadislerin güncel izahları, günümüzle irtibatları hala zevkle hatırladığım dersler olarak zihnimde kalmış. Bu dersleri bütün öğrenciler tarafından dikkatle takip edilirdi. Hâlbuki bizim konular biraz daha rivayetle alakalı konular, nakille alakalı konular. Onlar onun yorumlarıyla, açıklamalarıyla canlı hale gelirdi. Hadislere karşı çok ihtiyatlı bir tutum hep sergilemiştir. Hatta bu ihtiyatı belki hadislerin imalinin ihmalinden önemli olduğu prensibiyle de ifade edilebilir. Böyle bir yaklaşımı söz konusu olmuştur. Belki bunun bir tabii uzantısı olarak geçmiş âlimlerimize karşı gerçekten çok saygılı bir tutum hep izlemiştir. Ben hatırlamıyorum, zannediyorum bulunmaz da, yani eserlerinde ulemaya karşı bırakınız saygısızlığı yani normal kabul edemeyeceğimiz hiçbir ifadesine rastlayamazsınız. Belki bu tutum onun biraz daha meselelere geçmişe dönük olarak daha az eleştirel bakmasına da yol açmış olabilir diye de düşünüyorum. Hatta çok iyi hatırlıyorum bir seferinde, merhum Bediuzzaman hazretlerinin Muhâkemât isimli kitabı var, şöyle dedi: “Ben Muhâkemât kitabını daha önce okusaymışım, eski alimlere karşı, eski döneme karşı daha eleştirel davranmış olabilirdim”. Yani bu saygı bazen böylesi yorumları yapmamasına bile yol açabilmiş görünüyor. Hocamızın gerek derste, gerek ders dışındaki konuşmalarında, açıklamalarında çok ikna edici olduğunu da ifade edebilirim. Bunun bir örneği burada zikredilebilir. Lütfullah Hoca aramızda, onunla beraber yaşadığımız bir örnek. Biz bitirme ödevini de rahmetli hocadan, Lütfullah Hocayla beraber yapmıştık. Bitirme ödevi olarak 25 cüzlük Buhâri Şerhini almıştık. Sahih-i Buhârî'nin meşhur Umdetu'l-Kâfî isimli bir şerhi var, 25 cilt. Onun fihristlerinin yapılması düşünülüyordu.

Hocamızın öyle bir projesi de vardı. Hatta o projenin esaslarını belirlemişti. Ben muhafaza ediyorum. Burada çalışmanın nasıl yapılacağını esaslarını belirlemişti. Sınıflarda, hemen hemen her sınıfta bunları bahsedirdi. “Bizim kaynak kitaplarımız çok zengin muhtevaya sahip, ama bilimsel indeksleri olmadığı için istifade edemiyoruz. Bunların bir indeksini çıkarılması lazım!” şeklinde. Buna çok vurgu yapıyordu. Biz de ikna olmuştuk doğrusu. 25 cüz bunu bir kimsenin yapması mümkün değildi. 12 kişi talip olduk buna. İkişer cüz şeklinde, 12 arkadaş ikişer cüz yapmak üzere anlaştık. Sonra arkadaşlardan bir kısmı, bir gün birisi, bir gün öbürü caymaya başladı. Tabi hoca bunu istemiyordu. Nihayetinde ikimiz kaldık. Biz de tabi bunu 12 kişinin yapamadığını biz nasıl yapalım endişesine kapıldık. Hocamız bize bir ders verdi, bir ikna edici konuşma yaptı ve ikimize bu iş kaldı. Elhamdulillah bir yıl çalışmayla binlerce fiş tuttuk. Bu binlerce fişin maalesef ancak yarısını değerlendirebildik. O yarısından iki ciltlik bitirme ödevi çıktı. Diğer yarısının fişleri on binlerce fiş, yıllarca onları sakladık. Sonunda herhalde, evet sonunda sobaya gitti. Yani onları değerlendirme imkanı bulamadık. Hocamız bu şekilde yani yönlendirme, teşvik etme açısından hepimizin üzerinde büyük hizmeti olmuştur. Böylece dolu dolu geçen bir hayat geçirdiğini söyleyebiliriz, muhterem hocamızın. Adeta her an öbür aleme gitmeye hazır gibi, bu hazırlık içinde olan birisiydi. Nitekim bunu sadece akademik hayatında değil, bilimsel hayatında değil, aslında bu bilimsel kelimesini de defalarca kullanıyorum. Hocam olsaydı buna çok üzülürdü. Yani, bu kelimelere fazla hoşgörülle bakmıyordu. Allah rahmet eylesin! Yani o hassasiyetini anlıyorduk ama insanoğlu etkileniyor hayattan. Hocamızın günlük hayatı açısından da, en azından benim şahsımda çok örnek olmuştur. Özel hayatında bildiğiyle amel eden bir insan hep görmüşümdür. Bildiğiyle amel eden, bilgiyi bilgi olarak yapan değil, amel etmek üzere yapan birisi olarak görmüşüzdür. Namaz konusunda çok hassas olduğunu, cemaat mensubu olarak her yerde görüldüğünü müşahede etmişizdir. Mesela, son olarak şunu anlatayım. Kazayı öğrendik, İstanbul’a gittik. Evine çok gittim ama İstanbul’da yer bulmak çok zor. Mahalleye gittim ama evini bilemiyorum. Her taraf birbirine benziyor. Karşıdan birisi geçiyordu. Sokaktan birisi geçiyordu. Baktım yani bu dindar bir müslümana benziyor. Yani namazlı niyazlı birine benziyor. Selam verdim. Dedim ki, “İbrahim Canan diye birisini tanıyor musunuz, onu arıyorsunuz?” dedim.

Dedi ki, “Tanımaz olur muyum, o bizim caminin cemaatindendi!”. Hemen yakınındaki bir camiye gidip geliyormuş. Bulunduğu muhitin cemaatine katılmaktan hiç geri durmayan bir hocamızdı. Allah rahmet eylesin! Evet, evet böyle bir hoş insan. Dünya bu işte... Keşke herkes bir iz bırakarak gidebilse, hocamız bunu başardı. Evet Allah’tan rahmet diliyoruz. Güzel bir insan, güzel bir âlim, örnek bir hocaydı. Her zaman rahmetle, minnetle arayacağız, anlayacağız, özleyeceğiz. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Prof. Dr. Suat YILDIRIM (Panelist)

Vefat edenleri anmak hüznün vericidir. Bazen de esef verici durumlar da olur. Hani acaba layıkıyla işlevini, görevini yapabildi mi?! Yahut millet onun kadrini bilebildi mi? Bu bakımdan ben merhum Canan hocamızın durumundan müsterihim. Çünkü kendisi de mensubu bulunduğu milletin kadrini bildi. Ona hizmet etmede sınır tanımadı. Millet de onun kadrini hayatında bildi. Çünkü ondan istifade etmeye çok çalıştı. Kırk kadar kitap yayınladı. Bunların çoğu tekrar tekrar basıldı. Zira halkımızın büyük kesiminde yazdıkları makes buldu. Çok dernekler, vakıflar ve eğitim kurumları tarafından davet edildi. Çeşitli platformlarda, radyolarda, televizyonlarda, konferanslarda, sempozyumlarda hep milletin davetine icabet etti. Hatta Canan hocamız takdir edilmeyi beklemezdi. İnsanlar nezdinde meşhur olmak için bir şey yapmazdı. Belki de onun bu ihlâsı neticesidir ki ölüm haberi ile birlikte, hiç hesabında yok iken, Türkiye çapında bir takdir ve güzel şahadet yankılandı. Vefatını duyan başbakanımız Sayın R.Tayyip Erdoğan, adeta milleti temsilen bir yazılı basın açıklaması yayınlarak onun faziletini dile getirdi, taziyette bulundu. Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül taziyelerini bildirmek için telefon görüşmesi yaptı. İstanbul büyük şehir Belediye Başkanı Sayın Kadir Topbaş, bütün İstanbul halkını temsilen cenaze namazına katıldı. On bin kadar mümin namazını kılıp onun için dua etti. Bu hadisede dikkatimi çeken husus, ülke çapındaki bir ilim adamına böyle müstesna bir ilginin gösterilmesi değil. Bu, şu bakımdan bana memnuniyet veriyor: Demek ki Canan hocamız gibi gayret gösteren hocalarımızın çalışmaları toplumda bir makes bulmuş ki, onların tercümanı olarak bu en yüksek temsil mevkiinde olanlar adeta millete tercüman olarak bu vazifelerini yaptılar. Bu yönden elhamdulillah müsterihim.

Abdullah bey, Allah razı olsun, İbrahim bey'in bir hayru'l-halefi olarak gayet güzel ifade etti. Onun hocalığını, ilim adamlığı yönünü özetledi. Ben kitap listesi içinde göremediğim bir çalışmasına işaret etmek istiyorum. Kırtan fazla kitabı var malum. Fakat mezuniyet çalışması olarak dua hakkında bir güzel çalışma yapmıştı. Ta 1962 yılında. Bana da bir nüsha lütfetmiş , hediye etmişti. Şimdiki nesiller bilmez. O zaman bir nüshaya sahip olmak öyle elmaslara sahip olmak gibi bir şey idi. Çünkü fotokopi yok, efendim şimdiki teknolojiler yok, bilgisayarlardan anında alınan çıktılar yok. Daktiloda pelür kağıt denilen o ince kağıda işte en fazla 6 nüsha çıkarılabilir. Onlardan birini bana vermişti. Diğer lazım gelen yerler arasında. Güzel bir çalışmaydı. Baş tarafına bir ithaf da yazmıştı. Seneler sonra buldum ve İstanbul'da, Marmara İlahiyat Fakültesinde göreve başlamasından sonra kendisine verdim. Çalışmalarını neşretmeye meraklıydı, yani bu hususta gayret gösterirdi. Ama nedense anlaşılın bu çalışmaya sıra gelmedi. Bu çalışmanın, onun metrukâtı arasında bulunduğunu zannediyorum. Onu olduğu gibi yayınlamak iyi olur. Zira onun ilk telif tecrübesi olup bera'at-i istihlal, güzel bir başlangıç sayılabilir.

Değerli hazirun, ben bir kitabından hareketle İbrahim beyin çalışma metoduna biraz ışık tutmak istiyorum. O kitabı "Aile İçi Eğitim" adıyla yayınlanan, 392 sayfa tutan bir kitap(3. Basım, Gül Yurdu Yay., 2009). Bu kitabın yazıldığı şartlar şöyle: 28 Şubat 1997 sonrası, Türkiye'de dindarların baskı altında tutulduğu dönem. Arkasından 11 Eylül 2001 Amerika hadisesi de gene Müslümanları bütün dünya çapında adeta hedef gösteren ve Müslümanlara karşı yapılan haksız muamelelerin meşru gösterilmek istendiği bir dönem. Bu dönemde şöyle bir düşünceye kapıldı İbrahim hocamız: Bu şimdiki zor şartlardan daha zor şartlar da Müslümanları bekleyebilir. Çünkü bu mesele sadece Türkiye'deki bir mesele değil, uluslararası bir meseledir. Hatta onun şöyle bir değerlendirmesi vardı: Batı medeniyeti, bir dünya Devletine doğru gidiyor. O dünya devletini kurmak isteyen irade onun hazırlıklarını yapıyor ve öteki milletlerin, dinlerin özelliklerini yozlaştırmaya çalışıyor. Belki bazılarınca biraz komplo teorisi kabul edilebilecek bu teze, A. Toynbee gibi tarih felsefecilerinin ifadelerine de dayanarak ciddi olarak inanırdı. İşte bu düşüncenin tesiri altında, bu beynelmilel komplonun etkisinde kalan ve devletin birtakım yetkilerini eline geçirmiş olan bazı kimselerin, İslam'a karşı

bu baskıyı çeşitli şekillerde uygulayacaklarını düşünüyordu. Onun için Müslümanların ciddi tedbirler almaları gerektiğine inanıyordu. Bu hususta Kur'an'a başvurarak onun üzerinde yoğunlaştı. Neticede Kur'an-ı Kerim'in özellikle iki ayet-i kerimesinden hareket ederek, en zor şartlarda bile Müslümanların, bu ayetlerin verdiği metot sayesinde kimliklerini devam ettirebilecekleri kanaatine vardı.

Kendisi, kitabının giriş kısmında, Müslüman ilim adamlarının izlemeleri gereken düsturları özetlemeye çalışmaktadır. Önce şunun üzerinde duruyor. Müslümanlık sadece ibadet ve zühd hayatından ibaret, dar anlamda bir din değil. Müslümanlık; ahlakı, hukuku, iktisadı, eğitimi, felsefesi, edebiyatı, sanatı ile bir medeniyettir. Onun için İslam'ı bir medeniyet olarak algılayarak her türlü sıkıntımızın çözümünün onda bulunabileceğini bilmemiz lazım. Başta bu şuurda olmamız lazım. Bir: Hayırları Allah'tan, şerleri nefsimizden bilmemiz lazım. İki: Islaha, kendi nefsimizden başlamak lazım. Kendisini ıslah etmeyen, başkasını düzeltmez. Bunların hep Kur'an'dan delillerini zikrediyor. Ben sadece metodundaki prensipleri başlık şeklinde veriyorum. Üç: Düşmanı dışarıda aramamak lazım. Kendi noksanlarımızı, ihmallerimizi, yanlışlarımızı görüp başarısızlığımızın gerçek sebeplerini görmeli, bunu izah için dışımızda engeller sıralamaktan vaz geçmemiz gerekir. Dört musibetleri mükâfatların mukaddimesi bilmek lazım. Musibet hatanın cezası fakat mükâfatın da mukaddimesidir, esasından hareket etmek. Yani musibetleri silkinmeye ve bir çıkış yolu aramaya başlangıç saymalı, şer görünen şeyi hayra dönüştürmeye çalışmalı.

Beş: noksanımızı gidermeye himmet etmek. Kendimizi düzeltmeye gerçekten niyet etmeliyiz. Mesela buna, şu mealdeki ayeti kerimeyi delil gösterir: "Bir toplum kendi nefsinde değişmedikçe Allah onları zorla değiştirmez".

Altı: Maddi felaketlerin bile, maddi sebeplerin ötesinde rûhî ve manevî sebeplerinin bulunduğunu bilmeli. Mesela şu ayeti kerimeyi delil olarak gösteriyor:

“وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا” ....

Allah'ı hatırlamaktan yüz çevirene dar bir geçim vardır” (Tâhâ, 124).

Son olarak: Müslümanlar nezdinde güven temin etmek için şahsi muhakemelerden, şahsi önermelerden değil kutsi kaynaklardan hareket

etmek, kutsi kaynaklara dayandırmak lazım. Ayete ve hadise dayandırmak lazım. Aksi halde Müslüman kamuoyu “falanca kişi, kendi şahsi fikrini söylüyor” diye değerlendirir. İşte insanın kendi fikri de, şahsının kuvveti kadar tesir uyandırır. Halbuki kutsi kaynaklara dayandırırsak o zaman söylediklerimiz halkta makes bulur. Bunlar onun metodunun başlıca yönleriydi.

Az önce iki ayeti kerime üzerinde yoğunlaştırarak Kur'an'ın verdiği metodu bulduğunu söylemiştim.. Bu zor şartlarda Müslümanlar nasıl yapmalı? Söz konusu birinci ayet Yûnus suresinin 87. ayeti olup meali şöyledir: “Biz Musa ve kardeşine : “Mısır'da kavminiz için evler hazırlayın; evlerinizi kible kılın ve ibadetinizi tam yapın. Ey Musa (bu emri yerine getiren) müminlere (talep ettikleri kurtuluşu) müjdele!” diye vahy ettik”. Cenâb-ı Allah Firavun zulmüne maruz kalan,tarihin o döneminde tevhidi temsil eden, Hz. Musa ve ümmeti hakkındaki bu ayet-i kerimeden “evlerinizi kible kılın” kısmının tefsiri üzerinde çok yoğunlaştı. Kitabı okuyanlar, onun yaptığı tahlilleri uzun bölümler halinde bulurlar. Burada “kible”yi, ilgi merkezi ve bir dayanışma vesilesi, irtibat vesilesi olarak anlayan müfessirler de buldu. Onlardan da hareketle bu kavram üzerinde durdu. Sonra gene evlerden bahseden bir başka ayeti kerime üzerinde yoğunlaştı. O da Nur suresinin 36-37. ayeti ki o ayette de Cenâb-ı Allah öyle bir takım evler var ki orada ticaretin ve herhangi bir alışverişin, herhangi başka bir işin kendilerini Allah'ı hatırlamaktan, Allah'ın adını yüceltmekten alıkoymadığı kimselerden bahsediyor. Ve “Allah'ın, yükseltilmesine ve adının anılmasına izin verdiği evler” diyor. Bu evleri tefsirlerimizin epey bir kısmı mecit olarak tefsir ederler. Fakat gene müfessirlerimiz arasında “mescitler zaten Kur'ân-ı Kerim'de bu isimle zikr ediliyor, öyleyse burada “büyût” (evler) olarak zikredilmesinde başka nükte, başka incelik aramak mümkündür” diyenler de vardır. İbrahim Bey onlara dayanarak, bu evlerin umumi hizmetlerin yapılacağı hususi evler olduğunu kabul ediyor ve diyor ki: Hz. Musa ile Hz. Hârun (aleyhimes-selam) belli ki İsrailoğullarının tamamını bizzat irşad işiyle meşgul olamazlardı. Zira onların sayısının 600 bin civarında olduğu bildiriliyor. O zor şartlarda, bu 600 bin insana iki kişinin gayreti ile ulaşılamaz. Onun için Allah bu evleri kurmalarını ve bu evler arası dayanışma, irtibat, ilişki içinde olmalarını, evleri merkez edinmelerini ve aile içi eğitimin merkezi kılmalarını istiyor. Sahabe-i Kiramin,

Kur'an öğrenme işini onar kişilik gruplar halinde yaptıklarını bildiren haberlere dayanarak, onar kişilik grupların eğitilmesi üzerinde duruyor. İşte bu evlerde on kadar kişi eğitilince, sayı ona ulaşıncaya, yeni bir ev hazırlamalı, öğrencileri ikiye bölmeli, beşer yapmalı böylece gene her bir eve, on kişi olma hedefi vererek eğitime tabi tutulanların sayısının artırılabilirdiğini düşünüyor. Ayet-i kerimeden böyle bir program çıkardığını görüyoruz. Bu ayetten anladığımız üzere, Firavun'un tasallutu ve görülmemiş zulmü altında inleyen tevhit ehline Cenâb-ı Hakk bu yolu göstermişti. Fakat biz biliyoruz ki Kur'ân-ı Kerîm kıssaları sadece bir tarihi hadiseyi anlatmak için nakletmez. Onunla çok dersler çıkarılmasını hedefler. İşte böylece kıyamete kadar müminlerin en zor şartlar altında dahi nasıl çalışmalarını gerektiğini ve aile ocaklarını bir mektep haline, bir irşad ocağı haline getirip böylece yapmalarını ders veriyor. Bu kitabın sonuna doğru da işte bu aile projesini açıklıyor. Diyor ki, "Bunlar kitap yazmakla halledilecek işler değil. Top yekûn bir seferberlik lazım. Bütün milletin, ümmetin top yekûn bir seferberlik içinde olması lazım. Yani başta amirleriyle, belediyeleriyle, patronlarıyla, vaizleriyle, öğretmenleriyle bir seferberlik halinde bu aile içi eğitimi geliştirmek lazım. Aile içi eğitim, işin hem başıdır, hem de son gayesidir" fikrini vurguluyor. Onu bu yönüyle de tanımamız gerekmektedir. Cenâb-ı Hakk rahmet eylesin! Allah razı olsun sizleri de yorduk. Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Şerafeddin GÖLCÜK (Panelist)

Bismillahirrahmanirrahîm.

Değerli kardeşlerim hepinizi ayrı ayrı selamlıyorum. Konuşmama başlamadan önce bir Fatiha rica ediyorum. Fatiha önce Peygamber efendimize ve ondan sonra gelen bütün âlimlere ve bilhassa kardeşimiz İbrahim Canan hocamız içindir. İbrahim Canan hocamızdan bahsetmeden önce Erzurum'la ilgili bir iki hususu sizlere arz etmek istiyorum. Erzurum gerçekten çok bereketli bir yer. Bu bereketi bugün de burada yaşıyoruz. Bir aile olarak bir kardeşimizi, bizden biri olan kişiyi anıyoruz. Bu kardeşimiz bana göre şu anda bizimle beraber. Böyle hissediyorum. Ceseden bizimle değil de ruhen bizimle şu anda bizi işitiyor, dinliyor. Kimler gibi? Muhammed Hamidullah hoca gibi. Muhammet Tayyip Okiç hoca gibi. Erzurum, benim yaşadığım Erzurum'da, Türkiye'nin pek çok vilayeti bir yüksek dini tahsil

müessesesine sahip olmak istediği dönemde. Erzurum iki tanesine sahipti. Biri İslami ilimler fakültesi. Diğeri de yüksek İslam enstitüsü ikisi de Erzurum'daydı. Ayrıca dünyanın sayılı âlimlerinden sayılan iki büyük hocamız Hamidullah hocam ve Muhammed Tayyip Okiç hocam, burada, beraber aynı anda, aynı senelerde ilahiyat fakültesinde hocalık yaptılar. Ve burada bir İsmail Cerrahoğlu hocamız var. Allah selamet versin. Eşini, çoluk çocuğunu Ankara'da bıraktı. Buraya dekanlık yapmak için geldi. Sordum o zaman "Hocam niye geldiniz?". "Benim şu hocam var ya" dedi, "Muhammed Tayyip Okiç hocaya işaret ederek, sırf ona hizmet etmek için geldim" dedi. Hocamız şu anda burada. Erzurum böyle bir yer. Erzurum İbrahim Canan'ı gördü. Erzurum Suat Yıldırım'ı gördü. Evet. Erzurum nice âlimler gördü. Allah'ın katında Erzurum'un bir yeri var. Dışı soğuk ama içi çok sıcak. Ben şahsen Erzurum'a çok şey borçluyum. Şimdi sözü İbrahim Canan'a getirelim. İbrahim'i ben 1960 yılında İlahiyat fakültesine ödemiştten bir lise mezunu olarak gelen bir öğrenci kimliğimle tanıdım. Ödemişte Ali İhsan Yurt isminde, Sönmez Neşriyatta uzun müddet müdürlük yapmış, kitabiyatı çok kuvvetli olan bir abimiz vardı. Bana "İlahiyata gidiyorsun, orada İbrahim Canan'ı tanıyacaksın". Tanıdığım ilk kişidir İbrahim Canan. Ankara ilahiyatta. O zaman, Suat hocamızla beraber kalıyorlardı. O günlerde başladı dostluğumuz. Fakülteyi bitirdik. Askerlik hizmetinden sonra. Yolumuz İbrahim Canan'la Paris'te keşişti. O da benim gibi Paris'e doktora yapmak için gelmiş ve orada bizimle beraber 13-14 öğrenci vardı. Fransa'daki günlerimiz nasıl geçiyordu? Öncelikli işimiz Fransızca öğrenmekti. Buna, bir buçuk iki sene, emek verdik. Niye? Çünkü Fransızca ders dinleyeceğiz. Sonra, müsteşriklerden müteşekkil bir jürinin önünde Fransızca bir tez takdim edeceğiz. Gerçekten, İbrahim ve diğer arkadaşlarımız Fransızcaya çok emek verdik. Bir ara, Fransızcam Türkçemden iyi hale gelmişti. Altı ay sonra bir baktım götürmüş olduğum bir lügati ezberlemişim. İbrahim de aynı şekildeydi. Her gün Fransızca kelime ezberliyorduk. Biran önce Fransızcayı öğrenelim, oradaki konuşmaları, toplantıları, konferansları takip edelim, hocaların derslerine gidelim. Fransa'da birlikte olduğumuz bazı isimler vereceğim, İhsan Süreyya Sırma, Emrullah Yüksel, Sakıp Yıldız (merhum), Sadık Cihan burada hocalık yaptı bunlar, Zahit Aksu, rahmetli oldu, Allah rahmet eylesin! Fahri Gökcan, o da bizimle beraberdi, o da rahmetli oldu. Bazı arkadaşlarımızla

kendi aramızda bir kulüp oluşturduk. Ders yılı başlamadan toplanırdık. Doktora derslerini takip edeceğiz. Ancak bunun yanında ne yapacağız? Sene içersinde kendimizi Türkiye’den, Türkiye’mizin problemlerinden uzak kalmamak için konular tespit ediyor, hazırlanıyorduk. Bir hafta sonu toplanıyor o konuları kendi aramızda tartışıyorduk. Ayrıca her birimiz birer kitap alıyor, o kitapları okuyorduk. Ayrıca Hamidullah hocamız her Cuma mutlaka, eğer Fransa’da ise Paris camiinde ders verirdi. Onun dersini hiç kaçırmazdık. Ayrıca Hamidullah hocamız orda bizim Müslüman talebeler birliği diye bir cemiyetimiz vardı. Her Pazar ama her Pazar saat 14.30 gelir, Paris camiinde en aşağı bir buçuk saat olmak üzere seminer verirdi. Bu seminerleri hiç kaçırmadan takip ederdik. İbrahim, İhsan Süreyya ve pek çok arkadaşımızın doktora hocası Jaque Berque isminde Fransız bir sosyologdu. Din sosyolojisinde dünya çapında bir âlimdi. O Cuma ve cumartesi günleri ders yapardı, salı günleri seminer yapardı. O seminerde İslam dünyasının pek çok yerinden gelmiş öğrenciler vardı. Mesela bunlar arasında İran’da Humeyni devriminden sonra, 1979’da, İran’ın ilk cumhurbaşkanı olan Ebu’l-Hasen Beni Sadr bizim doktora arkadaşımızdı. Onlarla pek çok konuyu tartıştı ve konuşurduk. Bir gün “şu kitabı Türkçeye çevireceksiniz”. Kitabın ismi “Geri Kalmışlığın Mekanizması” Le Mecanisme de Sous-Development. Emrullah, İhsan Süreyya, İbrahim, Bahattin, Mustafa kendi aramızda kitabı paylaştık, tercüme ettik, tatil döneminde Türkiye’ye geldiğimizde gördük ki kitap tercüme edilmiş, piyasaya çıkmış. Yani bir taraftan dil öğreniyoruz, bir taraftan da Fransızca ve Arapçamızı geliştirmek için ne yapılması gerekiyorsa onu yapıyoruz. Bir taraftan tez yapıyoruz. Öbür taraftan da bilhassa İbrahim’in teşvikiyle, diğer konulardan da müstağni kalmıyoruz. Onlarla da ilgileniyoruz. Bakın o sıra Fransa’ya işçiler gelmeye başladı. Hatırlarım, pek çok işçi kardeşimizin maddi ve manevi dertlerine çare aramışızdır. Bazen darda kalanların biletlerini aldığımızı hatırlıyorum. Bir gün dediler ki Goussein-ville diye bir yer var. Oraya Türkiye’den işçiler gelmiş, altmış, yetmiş kişiymiş, onları karşılıyoruz bir yurda yerleştiriyoruz. Problemleri varsa onlarla ilgileniyoruz. Bunlar Niğdeliymiş, İbrahim kardeşimiz o yaz nişanlanmıştı. 70 yılı yaz tatilinde Türkiye’ye geldiğimizde İbrahim’le haberleştik. Niğde’den bir hanımefendiyle nişan yapacağını öğrendik. Hemen hanımla beraber, Ödemiş’ten Konya üzerinden Niğde’ye gittik. Kıymetli eşleri Zarife hanım

buradadır. Gittik Niğde'de söz kestik. Hem İbrahim'in hem de bacımız, kardeşimiz Zarife hanımın yüzüğünü taktım. Tekrar Paris'e dönelim. Evet... işçileri yerleştiriyoruz. Yurt müdürüyle görüşüyoruz. İşçilerin taleplerini aktarıyoruz. Bunlar ibadet ederler, namaz kılarlar. E ne lazım onun için? Bunlara temiz bir oda, hazır. Başka, temiz bir yazgı. Hatırlıyorum, Gousseinville Paris'te ilk mescidi belki Türk işçileri geldiği zaman 67-68 yılları, ilk mescidi İbrahim Canan, İhsan Süreyya Sırma, Şerafeddin Gölcük, biz açmışızdır. İlk açtığımız mescit. Daha başka açtığımız mescitler var. Paris'teki günlerimiz Hamidullah hocanın derslerini takip etmek, onu hiç bırakmamak şeklinde geçiyordu. Hamidullah hocamız, Allah rahmet eylesin, herhangi bir yere götürmek istediğimiz zaman, o yaşına rağmen, bizim kırık dökük, talebe arabalarına biner, Türk işçilerin bulunduğu yerlere gider onlara sohbet ederdi.

Şimdi ilginç bir anı Paris'ten Türkiye'ye geliyoruz. Dört araba, dört arabada tam on bir kişi; yedisi erkek dördü hanım yola çıktık. Yugoslavya'yı ziyaret edeceğiz. Yugoslavya'da Tito var. 1970'li yıllar Tito'nun en güçlü olduğu bir dönem. O günkü talebelik heyecanımızla, Yugoslavya'ya gideceğiz. Bosnahersek'i göreceğiz oradaki Müslümanlarla tanışacağız. Uzun maceradan sonra Bosnahersek'e geldik. Orayı keşfediyoruz. Camilere, kütüphanelere giriyoruz. Müslümanlarla konuşuyoruz. Yedi tane Türk, Müslüman talebe. Paris'te doktora yapıyor. Bizim haberimiz yok. Tito'nun polisi bizi takip ediyormuş. Bir bahane buldular. Bizi yakaladılar. Pasaportlarımızı aldılar. İbrahim, İhsan Süreyya, Emrullah Yüksel, Zahit Aksu, Fahri Gökcan, bir otoparka interne ettiler. Beş gün sonra mahkemeye çıkardılar. Tabi içeri girerken, Boşnakça ve Fransızca bilen bir Boşnak bulmuşlar. Dedi ki "korkmayın benim adım Süleyman". Peki, içeriye girdik. Hâkim kimlik tespiti yaptı, suçumuzu tespit etti. Anlattı, siz, dedi bu suçu, doğu Almanya'da işlemiş olsaydınız en az üç ay içeride kalırdınız. Ondan sonra mahkemeye çıkardınız. Şöyle ceza alırdınız. Sizin suçlarınız çok, ben sizin için yüz dinar ceza takdir ediyorum, hükmediyorum. Bu yüz dinarı ödeyin, hemen pasaportlarınızı vereceğiz. O zaman yüz dinar, bugünkü 100 lira karşılığı, ödedik. Pasaportlarımızı aldık. Türkiye'ye geldik. Yazın, tatilden sonra, tekrar Fransa'ya döndüğümüzde, Kazzazi bey isminde bir Arnavut var. Bizimle oralarda beraber olan bir arkadaşı. Onun hanımı Nebahat hanım, o Boşnak. Nebahat hanım anlatıyor. Yazın Türkiye'ye gittik. Kardeşim de

Saraybosna'dan Türkiye'ye geldi. Kardeşi anlatıyor: bu yaz benim karşıma on bir Türk geldi. Bunları ben nasıl kurtarırım? Nasıl hapse sokmadan, tevkif etmeden kurtarırım diye düşündüm. Şöyle bir yol buldum, kendilerine maddi ceza vererek kurtardım. Kim bu? Nebahat hanımın kardeşi hâkim Ali. Evet... Nebahat hanım anlatıyor. Diyor ki siz Yugoslavya'ya, Bosnahersek'e gitmişsiniz, kardeşim sizi kurtarmış. Bizim bundan haberimiz yok. Başımıza böyle bir şey geldi.

69 yılı sonu, 70 yılı başı, biz dokuz aylığına Tunus'a gittik. Ben önce gittim. Eşim ve iki buçuk yaşındaki oğlumla birlikte. Sekiz günde Tunus'a vardım. Bir hafta sonra İbrahim Canan, İhsan Süreyya Sırma, Emrullah Yüksel Kadeş vapuru ile geliyorlar. Onları karşıyorum ve yerleştiriyorum. Tunus'ta, o kadar işler yaptık ki, bir sempozyum konusu. Oradaki çalışmalarımız. Beş arkadaş. Mustafa Tahralı da var. Tunus'ta eğer bugün İmam Hatip'e, ilahiyata benzer okullar ve fakülteler varsa bizim eserimizdir. Tunus'a ilk defa Türkiye'den ihracat yapıldıysa, bilhassa İbrahim Canan, Emrullah Yüksel, Şerafeddin Gölcük ve İhsan Süreyya'nın eseridir. Gitmediğimiz kapı kalmadı. Sadece Burgiba'ya çıkmadık. Tunus dışarıdan 11000 adet buzdolabı alacakmış. İtalyanlar, Almanlar, Fransızlar ihracat için sırada. Açık artırmaya girdiler. Neticede dediler ki biz bu buzdolaplarını bir incelemeden geçirelim, bir test edelim, deneyelim. Bizim gayretimizle, 11000 buzdolabının 4000 tanesini Türkiye'den aldılar. Gerçekten, bizim gayretimizle Arçelik ilk defa Tunus'a 70 yılında buzdolabı ihraç etmiştir.

Bunun dışında neler yaptık? Mescit açma işi devam etti. Tunus yurtlarında mescit yok. Ben ayrı bir yerde kalıyordum, eşimle beraber. İhsan, o da eşiyile birlikte. İbrahim, Mustafa Tahralı ve Emrullah Yüksel yurttta kalıyorlardı. Orda mescit açtırdık. Bir başka yurttta gene mescit açtırdık. Raşid el-Gannûşi var. O da bizimle beraber oralarda. Dönüş vakti geldi; vapurla döneceğiz. Geldik, çıkış yapacağız. Benim dışımda, herkesin pasaportunu Tunus polisi iade etti. Orda benim iki günüm emniyette geçti. Ben iki gün boyunca, üst düzeyde, içişleri bakanlığından iki polis amiri, biri Fransızca konuşuyor, diğeri Arapça konuşuyor. Beni istintak ettiler. Tunus'ta nereye gittiyssek, ne yaptıysak, kiminle konuştuysak hepsini bir bir kayıta geçirmişler. Kadeş vapuru gidiyor. Akdenizde Trablus'a, Bingazi'ye doğru yol alıyoruz. Ben Tunus'ta hesap veriyorum. Bir Tunuslu, kardeşi daha sonra içişleri

bakanlığı yapmış bir zat. Bizimle orda ilgileniyordu. O hiç bizi yalnız bırakmadı. Ben dört gün sonra Trablus'ta değil de Bingazi'de, uçakla gitmek suretiyle, dört gün sonra Bingazi'de İbrahim Canan'a, Emrullah Yüksel'e, Mustafa Tahralı'ya ve İhsan Süreyya'ya, eşime ve 3.5 yaşındaki oğluma kavuşabildim.

Polis yetkilileri bana en son şu başlıkta bir belge gösterdiler: "Cephetu's-Şa'biyye li Himâyeti'l-İslâm fi Tunûs" ki ilk defa, sizde bunu görüyorum. İşte falana niçin gittiniz? Arapçamızı geliştirmek için. Falana niye gittin? Fâzıl b. Aşûr'dan ders aldık. Tahir b. Aşur'la hemhal olduk. Fazıl b. Aşur Tahir b. Aşur'un oğluydu. Onlara gittik. Ne dedik onlara? Türkiye'deki diyaneti anlattık. Türkiye'deki imam hatipleri anlattık. Fazıl b. Aşur bizim anlatımımızdan sonra Türkiye'ye geldi. Diyanet işleri teşkilatını inceledi. Orda Türkiye'dekine benzer bir teşkilat kurmaya başladılar. Mustafa Kemal isminde bir zat. O Tunuslu, din öğretimini deruhte ediyordu. Onun evine gittik. "O benim ismim, Mustafa Kemal Atatürk'ün isminden geliyor. 1926'da doğmuş." Biz Mustafa Kemal'i Tunus'ta böyle büyük bir lider olarak görüyoruz. Benim ismim oradan geliyor. O da geldi Türkiye'ye. Türkiye'deki eğitim durumunu inceledi. Ve Tunus'a dönerek Türkiye'dekine benzer bir eğitim öğretim faaliyeti başlattılar.

Tunus'ta üç hocadan ders alıyorduk. Bir Tuhami Nagra, ilahiyat fakültesinin sekreteri. Ondan Arapça. Yine burgiba school diye bir okul var orada ayrıca Arapça dersi alıyorduk. Bir de bir öğrenciyi, bir edebiyat fakültesi talebesinin tuttuk, ondan özel ders alıyorduk. Yani hemen hemen günde 3 hocadan ders alıyorduk, Tunus'ta bir tatilde Cezayir'e gidelim diye düşündük. Nisan ayında 20 günlük bir tatil var. Cezayir'e geçtik. İbrahim Canan, Emrullah Yüksel, Mustafa Tahralı, İhsan Süreyya Sırma, eşim ve İhsan beyin eşi Cezayir'e gittik. Başkentte karşımıza bir talebe grubu çıktı. Onlar bize sahip çıktılar. Cezayir üniversitesinde. Bu talebe grubu ile mescitte namaz kılarken tanışmıştık. Artık o talebeler bizi Cezayir'de otelden alarak evlerine götürdüler, şunları söylediler. "Evimizde kalacaksınız. Burada bizim bir önderimiz var, liderimiz var. Bize yol gösteren bir mütefekkir âlim var. Kimdir o? Mâlik b. Nebi. Biz sizi Malik b. Nebi'ye götüreceğiz" Mâlik b. Nebi, kendisi mühendis ama bir filozof, bir düşünür. Mütefekkir bir âlim. Kendisi diyor ki, "ben kendi ana dilim Arapçayı, yaş 35, öğrenmeye başladım. Bu Fransızlar

bize Arapçamızı öğretmediler, unutturdular. Kuzey Afrika'da şöyle bir propaganda yapılmış, "Artık Türkler laik oldu, Türkler ezanı Türkçeleştirdi. Yakında namazı da Türkçe kılacaklar. Türkler İslamiyet'i bıraktılar. İslamiyet'le her türlü alakayı kestiler" diye propaganda yapılmış, 30'lu, 40'lı, 50'li yıllarda.

Şunu söyledi Malik b. Nebi: "Ben, buna hiç inanmadım. Bir; sosyolojik, bir içtimai vakıa olarak, bu olmaz. Mümkün değil. İki, şu çok önemli, Allah buna müsaade etmez. Niye? Bu çocukların ecdadı bu dine hiçbir karşılık beklemeden 1200, 1300 sene hizmet etmişlerdir. Mümkün değil. "Misali şu beş gençtir". Malik b. Nebi'nin Türkiye hakkında kanaati bu. Cezayir'den Oran'a geçtik. Orda İbn İsmail. Oranın zenginlerinden birisi, bizi karşıladı, izzet ikramda bulundu. Evinden, sarayından uzaklaşırken bize, birer altın hediye etti. Onu hala saklarım. Dedi ki, "siz böyle bir geçmişi, böyle bir medeniyeti temsil eden Osmanlının ahfadısınız. Eğer Barbaros Hayrettin, eğer Turgut Reis olmasaydı Kuzey Afrika'da İslamiyet kalmayacaktı. Kuzey Afrika'daki İslamiyet'i sizin dedeleriniz muhafaza etti."

Ondan sonra Fas'a geçtik. Beş gün Fas'ta kaldık. Fas şehrini, Rabat'ı gezdik. Mesela bir evde birisi bizi yemeğe götürdü. Sidibilabbas diye bir şehir, bir eczacı. Onların meşhur bir kuskus yemeği var. Yemekte anlatıyor. Cezayir'de pek çok insan kendisini şu veya bu şekilde Türklerle veya Osmanlılarla ilgi kuruyor. "Benim ailem, bir Osmanlı kökeninden geliyor." Oraya buradan pek çok insan gitmiş, onlar orda kalmışlar ve onunla iftihar ediyorlar. Dönüşte enteresan bir hadise cereyan ediyor. Tam sınıra geldik Cezayir'den Tunus'a geçeceğiz, İbrahim'in pasaportu yok. Hepimizin pasaportu var, İbrahim'in pasaportu yok. Ne yapacağız? Cezayir merkeze mesafe en aşağı 500 km. yapılacak bir şey yok. Sınırdaki çıkışa, adam izin vermiyor, "çıkaramam sizi". Mümkün değil, diyor. Ne yapacağız? Gideceksiniz başkente, büyükelçilikten pasaportunu kaybettiğine dair bize bir kâğıt getireceksiniz. İhsan'la İbrahim geri gittiler. Biz orada iki gece bekledik. Gittiler, geldiler. Çıkış kâğıdı aldılar elçilikten. Tunus'a döndük. İki gün sonra haber geldi. İbrahim'in pasaportu bulundu. Neredeymiş? Bavulunun üzerinde bir kılıf var. Pasaport o kılıfın içerisine girmiş, Cezayir'de ortaya çıkmayan pasaport Tunus'ta ortaya çıktı.

İbrahim'i ben en son Konya'da gördüm. Şunu söyledi, "hayatımda kendisiyle, hiç, problemim olmayan, her konuda çok güzel bir hayat

yaşadığım arkadaşlarımdan birisi bu Şerafettindir". Kendisini rahmetle anıyorum. Tabi gerek Abdullah Aydınli bey, gerek Suat Yıldırım bey kardeşim onun ilmi şahsiyetinden bahsettiler. Gerçekten İbrahim; bir müdekkik, mütefekkir, muhakkik bir hadis alimiydi. Hadisi, sünneti bir bütün olarak kavrayan, benimseyen bir kardeşimizdi. Hiç unutmuyorum, onun tez konusu, Fransızca La Methode L'Enseignement du Prophète Hz. Peygamber'in öğretim metoduymdu. Ve o doktora tezinde ortaya koymuş olduğu şeyleri hayatı boyunca şerh etti. Bir kitap yazmak suretiyle şerh etti. Ve bir de fiilen yaşadı. Mekânı cennet olsun!

Ben önce siz Erzurumluları ve Erzurum'da ikamet edenleri ayrı ayrı tebrik ediyorum, teşekkür ediyorum. Bilhassa İlahiyat Fakültemizin dekanı Nasrullah beyi de tebrik ediyorum. Böyle bir toplantı yaptılar. İbrahim Canan hocayı biz bu kısa bir zaman içerisinde sanki ihya ettik, tekrar bir canlandırdık. Tabi şöyle bir anlayışımız var bizim, herhangi bir ilim adamını şu veyahut da bu şekilde, hayatını yazmak suretiyle veyahut da onun hakkında bir şeyler söylemek suretiyle, o ilim adamını ihya ederiz. Ayrıca o ilim adamı hayatı boyunca Allah'ın katında hangi sevaplara nail olmuş ise o toplantıda bulunan, o ilim adamıyla o an için beraber olan kişiler de o ilim adamının Allah'ın katındaki sevabından, füyuzatından da istifade ederler. Ben öyle bir anlayışla size bakıyorum. Ve buna vesile olan bu kardeşimize ve sizlere ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Değerli kardeşlerim burası bir ilim meclisi, burası bir zikir meclisidir. Burada Hz. Muhammed (a.s.)'i kendisine örnek almış, geçmiş eslafımız gibi, İbrahim Canan'ı anıyoruz. O da Hz. Muhammed (a.s.), peygamber efendimizi kendisine örnek alan bir kişiydi. Bugün İbrahim Canan'ı biz dualarla anıyoruz. Bu ne kadar güzel bir şey. Yani pek çok Müslüman'ın imrenerek bu hale gelmesi için gayret etmesi gereken bir durum bu. Şimdi hemen vefatının, aramızdan ayrılışından henüz iki ay geçmemiş, 14 Ekim, 14 Kasım iki ay diyelim, bugün 17 Aralık, iki ay sonra kendisi anılan bir ilim adamı gerçekten az bulunur, sayın Dekanımızın ifade ettiği gibi, İbrahim Kardeşimiz bence hükmen şehitti. O hükmen şehittir. Paris'e gittiğimde evine girdiğim ziyarette bulunduğum ilk kişi kendisidir. Bu ziyaretimde bana bir bal ikram etti. O balın tadını hiç unutmuyorum. İbrahim nerenin balı? Bu dedi, şeref Ermenek balı. Evet Ermenek balını ben İbrahim evinde kahvaltıda Paris'te yedim. Tunus'ta, Kayrevan diye bir şehir var. Tunus'lular mevlidi orda

büyük devlet töreniyle kutluyorlar. Oraya gitmişiz beş arkadaş dönüyoruz. Bir kasabaya girdik. Akşam namazı vaktini geçirdik. Cemaate yetişemedik. Bir camide akşam namazı kılıyoruz. Tam biz namaz kılarken bir Tunuslu geldi bize iktida etti. Namazdan sonra hemen hiç konuşmadan bize sarıldı teker teker. “Siz Türksünüz, dedi, dükkanımda bir kahve içirmeden imkanı yok bırakmam”. Baktık olmayacak, çarşıya indik. Bir berber. Bir Tunus kahvesi, acı bir kahve. Kahveyi içerken şunları söyledi: “Biz sizi 1956 yılına kadar, Türkler gelecek bizi şu Fransız zulmünden kurtaracak, diye bekledik” diyor. İbrahim’le asıl hatıramız: İslami İlimler Fakültesinde ben 12 yıl hizmet ettim. O daha fazla hizmet etti. İşte bu kardeşlerimizle beraber Erzurum’da bulunmaktan, Erzurum’da bu dine hizmet etmiş olmaktan dolayı gerçekten Allah’a hamd ediyorum. Tekrar tekrar buraya gelmekten de büyük zevk duyuyorum. Yunus Kaya hocanın bir lafını, sözünü hatırlatıp bırakmak istiyorum. Erzurum bereketli bir yerdir. Niye? Dedim Yunus hocam. Çünkü diyor, burası Kabe (Mekke) ile aynı boylam dairesi üzerindedir. Ne mutlu sizlere! Allah sizden razı olsun! İbrahim hocamıza da Allah rahmet eylesin! Birer Fatiha okuyalım.

Prof. Dr. Nasrullah HACİMÜFTÜOĞLU (Oturum Başkanı)

Sayın hocam ben müsaade ederseniz bu Fatihâ'nın şumulünü biraz daha genişletmek istiyorum. Fakültemizde görev yapmış olanlar başta olmak üzere İslâma ve Müslümanlara hizmeti geçen herkesin ruhu şad olsun, makamları cennet olsun, âmin.